

esetén; a törökvesz idején megjelenő három fényes csillagot; lábfájás, vaklás, hályog, gyermektelenség meggyógyítását; sőt a hétéves Betlen Tamás feltámasztását is. Összesen ötvenkét esetet vett számba az 1706 és 1800 közötti időszakból. Ezek visszatükrözik a korszak tipikus krízishelyzeteit: betegségeket, baleseteket, gyermekáldás elmaradását. A szövegezés ma már néhol nehezen követhető, de keletkezésének időszakában épp a közérthetőség és anyanyelvűség elve vezérelte a szerzőt. Az volt a célja, hogy a prédikációkat hallgató egyszerű ember nyelvén szóljon, és hirdesse az isteni közbenjárás megmutatkozásának megannyi példáját. E példákra Isten ajándékaiként kellett tekinteni a hívő embernek, amelyek olyan kitüntetett helyen mutatkoznak meg, mint Csíksomlyó. Itt, mint egy „kincses tárházban” összegyűjtve jelennek meg a csodás ajándékok Szűz Mária szent képe, azaz a kegyszobor körül – magyarázza a mű allegorikus címét a ferences szerzetes. A kézirat gerincét ezek a csodatörténetek képezik.

Emellett, a 18. század kedvelt szerkesztési módjának megfelelően, több, gondosan szerkesztett fejezetben írt Losteiner a kegyhely és kegykép eredetéről. Bemutatja az olvasónak az „isteni dicsőség makula nélkül való tükröként” aposztrófált kegyszobrot, rámutatva arra, hogy a kép külső megjelenése szoros összefüggésben van a belső lelki tartalommal. Ezt követően a szobor eredetéről, régiségéről, sokszoros megmeneküléséről, újjáéledéséről tudósít, ismételt utalva a mindenki számára látható jelenségek és az égi közbeavatkozás kapcsolatára. Így a szobor profán története is szakrális jelleget ölt, hisz csodaszámba menő megmaradását Szűz Mária közbenjárásának tulajdonítja a szerző. Végül a kegyhelyet és a csodákat elismerő püspöki határozat előzményeiről, a tanúki-

hallgatásokról, a bizottságok tagjairól olvashatunk, és természetesen maga a püspöki nyilatkozat sem hiányzik a műből. A kéziratot egy *Toldalék* című áhítati rész zárja, utalva arra, hogy a ferences munkáját a szélesebb nagyközönség használatára szánta. Ide a pünkösdi áhítatba való bekapcsolódást segítő énekeket, a *Hiszekegyet* és a *Te Deum* magyar szövegét emelte be Losteiner Leonárd. A különböző típusú és műfajú szövegeket egybefoglaló kötetkompozíció így jóval többé vált, mint csodalejegyzések egyszerű gyűjteménye. Szinte monografikus feldolgozását adja a csíksomlyói kegyhely 18. századi történetének és lelkiségének. „Losteiner Leonárd könyvében a maga elevenségében jelenik meg előttünk a 18. század vallási tapasztalata, hite, múltból való gondolkodása.” – írja bevezető tanulmányában a szerkesztő.

A kiadványban Mohay Tamás bevezető fejezetei segítik a történetek kontextusba helyezését. Az alapos és körültekintő elemzések bemutatják Losteiner és korát, a korabeli erdélyi és somlyói ferences közösséget, annak rendtörténeti tevékenységét és a mű keletkezésének körülményeit. Áttekintést kapunk a mirákulum műfajáról, 18. századi sajátosságairól, valamint a kézirat két évszázados történetéről. A tájékozódást és keresést az átirat szövege után személy-, település- és névmutató segíti. (*Mohay Tamás szerkesztő: „Istennek kincses tárháza ...” P. Losteiner Leonárd ferences kézírata Szűz Mária Csíksomlyói kegyszoborról. Csíksomlyó – Budapest: Csíksomlyói Ferences Kolostor–Szent István Társulat, 2015, 302 p., a szerkesztő Losteiner Leonárd történetei a csíksomlyói kegyszoborról című tanulmányával, a kézirat átirat és hasonmás kiadásával.*)

Frauhammer Krisztina

néprajzkutató,
MTA–SZTE Vallási Kultúrakutató Csoport

Egy különleges eszmetörténeti könyvről

Több szempontból is különleges könyvet tett közzé Kelemen János, amikor kiadta az *Élet és Irodalomban* megjelent kisebb írásait. Nem szokás ugyanis könyv formában publikálni olyan (olaszos terminológiával: „elszört”) írásokat, melyek napilapokban, vagy akár hetilapokban jelentek meg. Az olasz filozófus, Antonio Gramsci, amikor kérték, hogy gyűjtse össze alkalmi írásait publikációra, azt mondta: ezek a nappal együtt „elhalnak”, elveszítik aktualitásukat. Igen, mert egy alkalmi cikk mindig valamilyen eseményre vagy alkalomra íródik, amely később esetleg érdektelenné válik, sokat veszít hatásából, ráadásul az olvasó már nem is emlékszik arra, mi inspirálta a cikk megírását.

Kelemen János esetében ez nem így van. Mostani könyve különlegességét az adja, hogy az *Élet és Irodalom* különböző rovataiban (*Feuilleton*, *Ex libris*, *A hónap könyve* és *Követési távolság*) megjelent írásainak, melyeket itt most könyv formájában olvashatunk, jelentős tudományos értékük van. Elsősorban azért, mert tulajdonképpen kis tablókban felrajzolja az európai filozófiai gondolkodás történetét a klasszikus szerzőktől kezdve egészen máig. Különleges ez a kötet a tekintetben is, hogy a szerző sokféle érdeklődését és témáit tömören, egyúttal közérthetően adja vissza, úgy, hogy nem enged a népszerűsítés csábításának. A sokféleség, ami a kötetet jellemzi, azonban ez esetben egységes egészé áll össze, mely tükrözi Kelemen János szellemi érdeklődési körét. Ebben a kötetben olyan írások, kisebb-nagyobb esszék vannak, melyeket a szerkesztő, Bárdos Judit a szerző kedvenc témái: Umberto Eco, Dante Alighieri, Benedetto Croce és a nyelvfilozófia köré csoportosí-

totta. Kelemen a felsorolt szerzők mindegyikéről írt már egy-egy vagy akár több könyvet, monográfiát is. De itt másoknak is szentel kisebb-nagyobb írást.

Milyen kép tárul föl ezekből az írásokból egyrészt, az érintett témákról és szellemi szférákról, másrészt, szerzőjükről? A kötet első részében kisebb önálló, elemző tanulmányokat lehet olvasni. Ezekre az jellemző, amit Umberto Ecoval kapcsolatban ő maga ír: „a kötetben szereplő írások alkalmi jellegűek, de általános kérdésekre keresnek érvényes választ”. (127.) Eco érezhetően, talán kettős vonatkozásban fontos Kelemen János számára nyelvtudományi, szemiotikai koncepciója és a legkülönfélébb tudományokban való jártassága miatt, mely e könyv szerzőjére is igen jellemző. Ezért is szemlézi Eco négy könyvét is az *Ex Libris* rovatban. A Dante-problémák és értelmezésük újból és újból felmerülnek a legkülönösebb témáknál. Állást foglal abban a vitában, vajon Dante a humanizmushoz vagy a középkorhoz sorolható, s ő ez utóbbi mellett van. Felemlíti a Magyar Dantisztikai Társaságot, amely az ő vezetésével 2004 óta végzi eredményes munkáját. Benedetto Croce alkalmas ad számára, hogy kiálljon a szabadság filozófusa és mai aktualitása mellett egy olyan korban, amelyben „agresszíven támadják a jogállamot, a demokrácia intézményeit, a szabadság, a jogegyenlőség és a szolidaritás eszméjét”. (102.) Lukács Györgyről mint irodalomkritikusról értekezik, és kimutatja, hogy szoros kapcsolat van Fülep Lajos és a Lukács-féle Dante-értelmezés között. (83.) Elfogadja azt az értelmezést, hogy Lukács György „vitán felül a XX. század klasszikusai közé tartozik”. (214.) A kétszáz éves *Faustot*, az *Isteni színjátékot* és *Az ember tragédiáját* is Lukács szemzőgéből veti össze egymással. Ahogyan Goethe, Dante

vagy Madách, ugyanúgy, ahogyan Pier Paolo Pasolini is klasszikus számára, akitől a filmnyelv és a költői nyelv megújítására irányuló kísérleteit emeli ki. A *maître-penseurs*ök közül rövid, de összefoglaló értékelést ad Henri Bergson magyar vonatkozásairól (Babits recepciójáról), a strukturalista antropológia XX. százai talán legjobb képviselőjéről, Claude Lévi-Straussról. Olvasónaplót ír több jelentős filozófusról, például Jean-Paul Sartre *A lét és semmi* című művéről, Maurice Merleau-Ponty-ról, Paul Ricoeur-ról, Blaise Pascalról, Gilles Deleuze-ről és másokról. Helyt kap a kötetben az európaiság eszméje is (Jacques Le Goff kapcsán), melynek értékei: a Nyugathoz, a keresztény világhoz tartozás, a jog és igazságosság valamint a haladás eszméje. Ezeket Rousseau, Kant vagy Goethe neve fémjelzi, és – teszi hozzá – amelyekről „az intolerancia Budapesten randalírozó bajnokainak ma már fogalmuk sincs”. (135.) Jellemző vonása az írásoknak, hogy az elméleti kérdéseket gyakran társadalmi (esetleg politikai) beágyazottságukban tárgyalja, nem szakítva ki ezzel az eszmei, szellemi szférát az azt körülvevő valós környezetéből.

Ez a küllemében is kiváló és szép könyv igazán üdítő olvasmány, mert felidéri az elmúlt századok és mai korunk szellemi légkörét Dantétól, Pascaltól, Goethe Faustján és Hegel művein át Whiteheadig és Žižekig. Megidéri a magyar és európai filozófia fejlődésének főbb vonulatait Wittgensteintől, az analitikus filozófián át a hermeneutikáig. Különösen jelentős a könyvnek az a sajátossága, hogy bemutatja kortársait: Heller Ágnes, Bence Györgyöt, Tengelyi Lászlót és a fiatalabb filozófusgenerációt, saját tanítványait. Így rajzolódik ki valójában az a vonulat,

mely a klasszikus szerzőktől a mai napig tart. Egy egész filozófiai és eszmetörténeti fejlődésrajz bontakozik ki e könyvből. Talán csak a nem fővárosi, de hazai (vagy a határokon kívüli) egyre terebélyesebb filozófiai, filozófiatörténeti iskolák és műhelyek (Debrecen, Pécs, Miskolc, Szeged, Veszprém, Eger) maradtak ki a bemutatásból, Remélhető, hogy Kelemen János majd erre is sort kerít.

Kelemen új könyve, az *Ex Libris* könnyen olvasható, hiszen rövid írásokat tartalmaz, és ha az olvasó csak valamelyik filozófusról adott értelmezésére, egyáltalán gondolataira kíváncsi, könnyen fellapozhatja. Benne Kelemen János biztos értékítéleteivel találkozhat, s ez a könyv és szerzője kifejezett érdeme is.

Kelemen János írásai színvonalasan segítettek eligazodni elméleti-filozófiai kérdésekben a magyar értelmiség azon részének (s ezek jelentős számban vannak), akik rendszeresen olvassák az *Élet és Irodalmat* vagy szakfolyóiratokat. A mai rohanó világban (*Runaway World* – mondaná Giddens) nem mindig van idő egy egész könyvet végigolvasni. Ezekben az írásokban viszont komoly értekezések alapvető megállapításaival lehet találkozni. A klasszikus filozófusok és gondolataik, a „gondolkodás hőseinek” és mai követőinek bemutatását kiválóan érti és képviseli a szerző.

Mindebből látható, milyen szélesen tájékozódik Kelemen János a filozófia, az eszmetörténet, a nyelvtudomány, az esztétika vagy akár a politikatudomány világában. S egyúttal az is, *milyen ma az értelmiségi funkciója*. Könyve ezért is figyelemre méltó. (Kelemen János: *Ex libris. Mesterek és tanítványok. Budapest: Áron László Könyvkiadó, 2015, 216 p.*)

Szabó Tibor

egyetemi tanár, Szegedi Tudományegyetem

CONTENTS

Capabilities of Hungary in the 21st Century

Guest Editor: Mihály Simai

Mihály Simai: Introduction	898
Tamás Kolosi: Structural Distortions in Hungarian Society	902
István Kukorelli: Stabilizers and Democracy Deficits of the Hungarian Form of State and Government	908
Péter Ákos Bod: On the Potencial Growth Rate of the Hungarian Economy	913
János Rechnitzer: Future of Spaces, Spaces of Future	922

Pseudosciences and Evidence-based Medicine

Guest Editors: György Kosztolányi és Gyula Poór

György Kosztolányi – Gyula Poór: Introduction	937
László Lovász: Welcome Speech	938
Gyula Poór: Science and Pseudoscience: Definitions and Questions	940
György Kosztolányi: Real versus Virtual Health/Health Care	945
József Mandl: Decisions on Pseudoscientific Research Proposals by the Hungarian Ethical Committees of the Medical Research Council	951
József Kovács: Ethical Questions of 'Pseudosciences'	956
Péter Sótónyi: Non Conventional Medicine—Pseudoscience?	968
András Falus: Genetics and Geneticism, or Ethical and Philosophical Challenges in Contemporary Medical Research	978
Gergely Kriván: Stem Cells Perspective and Expectation of Miracles	985

Study

Gyula Gaal – Mrs. Szalma, Mária Csete – Ádám Török: Transportation and Regional Development – Highways above All?	991
Gábor Bakonyi – Borbála Szabó: Epigenetics, A New Challenge of Ecotoxicology	997

Introduction of the New Corresponding Members of the MTA

László Csiba	1006
Kaptay György	1009

<i>Outlook (Júlia Gimes)</i>	1012
------------------------------------	------

<i>Book Review (Júlia Sipos)</i>	1015
--	------